

Búcsú

Jakus Lajos
(1915–2004)

Megint elment valaki a magyar irodalom és művelődéstörténet csöndes, szerény, szorgalmas munkásai közül. Jakus Lajos evangélikus kántortanító volt, utóbb magyar-történelem szakos tanár, iskolaigazgató Pencen. Ugyanott múzeumalapító: 1948 és 1952 között gyűjtötte egybe a két vármegye, Pest és Nógrád határán fekvő Cserhát-vidék községeinek (Penc, Rád, Csóvár, Kosd) levéltári, régészeti, néprajzi, irodalmi emlékeit. A helyi általános iskola egyik szobájában megnyílt penci Falumúzeum – az elsők egyike az országban – 1960-ban költözhetett mai helyére, a község legrégebbi épületébe. A gyűjtemény, amelynek kiállítását 1960 és 2001 között több mint hetvenezren keresték fel, Petőfi-relikviát is őriz: a költő Koltón használt dohányosztóját.

Az irodalomtörténet-írás elsősorban Petőfi-kutatóként tartotta számon őt. Pencen a költő háromszor járt. Először aszódi diákként, 1835 karácsonyán téli vakációra érkezett ide, osztálytársaival együtt, az ő hívásukra, de egyúttal felkeresendő nagynénjét, az itt gazdaasszonyként szolgáló özvegy Benczurné Hruz Évát is. Az 1838. őszi, október második felére esett penci szüretnek, ahová már selmeci diákként jött, versemlékei is vannak. Elhittük Jakus Lajosnak azt is, hogy *A hűtelenhez* című költemény (1838. október 26.) nem Seirneceen, hanem Pencen íródott. De kell tudni e szüretről ahhoz is, hogy helyesen értelmezhezzük a *Sovány ős* című, 1844. októberi vers 11–14. sorát, amikor a budai Várban lévő nyomdába korrektúrázni felbaktató segédszerkesztő nosztalgiával tekintett észak felé: „Nagyszálnak borszülő hegye / Távolból kékellik felém, / Nagyszálnak borszülő hegye / Sok jó napot szerzett nekem...” Petőfi emlékidézését nagyban segíthette, hogy 1843 nyarán, Gödöllőn fordítói munkát végezve, onnan kirándulva harmadszor is megfordult Pencen. Hogy a község mára elismert Petőfi-emlékhely lett, nagy szerepe volt Jakus Lajosnak.

De nem csak ebben. Azokban az esztendőkből, amikor – proletár internacionalizmus ide, közös hagyományok oda – szó sem lehetett arról, hogy szlovákiai közgyűjteményekben, kivált egyházi forrásokban magyarországi kutató vizsgálódják, Jakus Lajos hétvégeken, szünidőben föl pattant motorkerékpárjára, és nemcsak a közeli falvakban gyűjtött falumúzeuma számára, hanem (átlépve az országhatárt) fölkereste a felvidéki parókiákon evangéli-

kus hitsorsosait is. Így szaporodtak a Petrovics és a Hruz család anyakönyvi adatai a lutheránus matrikulák másoknak hozzáférhetetlen rovataiból. Dienes András mellett főleg neki köszönhető, hogy a családfát ma a dédszülőlkig tudjuk – nem-nemes létükre is – visszavezetni. Ezenközben, persze, neki is hadakoznia kellett a legendákkal: a „szerb” kocsmáros-apáról meg a nemesi származásról. Kutatásait a Pest megyei Múzeumigazgatóság évkönyvében összegezte, két nagy tanulmányban: *Petőfi családja, Életképek Petőfi diák- és ifjúkorából* (Studia Comitatus Pestiensis 19. kötet, Szentendre, 1989). Ismeretük nélkül érvényes Petőfi-életrajz sem most, sem a jövőben nem készíthető.

Falutörténeti monográfiái mellett több mint hatvan tanulmányában, cikkében egyforma ügyszeretettel és forráskutató alapossággal tárta fel és írta meg régi prédikátorok, iskolamesterek, kuruc tábori papok, hajómalom-molnárok, szűrszabók, tisztartók és egyszerű parasztcsaládok történetét. De tőle tudjuk azt is, hogy Kosdon valaha kőszénbánya működött, hogy az utolsó cserhádi betyárt Sisa Pistának hívták, és hogy Vácott van család, amelyik 450 éves helyi múlttal dicsekedhet. Azaz, 1946 óta művelte azt, amit ma a történettudomány mikrohistóriának nevez, és amiben az ideológiákból és a nagypolitikából kiábrándult XXI. századelő még hinni tud.

Megint elment valaki... Ki(k) áll(nak) majd a helyére?

Kerényi Ferenc